

УДК 338.4

Трохимець О. І.

Класичний приватний університет

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЦІНИ І ТАРИФИ НА СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ (НА ОСНОВІ СЦЕНАРНОГО АНАЛІЗУ)

У статті використовуючи результати когнітивного моделювання проведено сценарний аналіз факторів впливу на ціни і тарифи на соціально-орієнтовані послуги – а саме комунальні послуги. Визначені керуючі вершини, які представлені у вигляді сценаріїв, а саме державна політика щодо впровадження нових форм співробітництва щодо постачання послуг (створення ОСББ, призначення керуючого); монополізація ринку; стан та матеріально-технічне забезпечення постачальників послуг ЖКГ; антимонопольна політика; податкова політика; державна політика щодо ціноутворення; наявний дохід населення; споживання населенням; наявність пільг для населення; рівень безробіття; використання ресурсо- та енергозбереження; стан об'єктів інфраструктури ЖКГ. Цільова вершина представлена цінами і тарифами на комунальні послуги. Визначені найбільш оптимальні сценарії розвитку факторів впливу на ціни і тарифи на комунальні послуги.

Ключові слова: соціально-орієнтовані послуги, комунальні послуги, когнітивна модель, сценарний аналіз, ціни і тарифи, дохід населення, інфляція.

Постановка проблеми. Послуги соціального значення повинні бути доступні та мати орієнтація на споживача – пересічного громадянина. В сучасних умовах, коли рівень життя населення падає, а ціни зростають, домогосподарствам все важче забезпечувати себе послугами в необхідній кількості. Важко уявити сучасні будинки без комунальних послуг, які є послугами соціального значення для населення. Незважаючи на численні пояснення з боку органів державної влади щодо економічного обґрунтування підвищення цін і тарифів на комунальні послуги, пересічному громадянину все важче спостерігати за цінами і тарифами, які постійно підвищуються, адже рівень доходів падає. Вкрай важливим є розуміння факторів, які впливають на ціни і тарифи на соціально-орієнтовані послуги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти застосування сценарного аналізу досліджували Т.П. Гончаренко та Н.В. Івашовою, С.В. Рябцун, Аакер Д.А., Геєць В.М., Гедз М.Й.

Проте, незважаючи на той факт, що сценарний аналіз використовується та досліджується як закордонними так і вітчизняними вченими, при дослідженні та аналізі ситуації на ринку соціально-орієнтованих послуг – а саме комунальних послуг – застосовування вищезазначеного інструменту спостерігалось вкрай рідко.

Мета статті – використовуючи результати когнітивного моделювання визначити фактори впливу на ціни і тарифи на комунальні послуги як соціально-орієнтовані послуги за допомогою сценарного аналізу та визначити найбільш достовірні сценарії розвитку.

Виклад основного матеріалу. На підставі результатів когнітивного моделювання, яке було представлено у попередній публікації, проведемо сценарний аналіз факторів впливу на ціни і тарифи на комунальні послуги. Вершини орграфу сформовані експертним шляхом та підлягають обґрунтуванню з позиції якості причинно-наслідкових зв'язків, що зможе підвищити рівень достовірності побудованої моделі.

Керуючими вершинами в даному випадку є (2) державна політика щодо впровадження нових форм співробітництва щодо постачання послуг (створення ОСББ, призначення керуючого); (3) монополізація ринку; (4) стан та матеріально-технічне забезпечення постачальників послуг ЖКГ; (5) антимонопольна політика; (6) податкова полі-

тика; (7) державна політика щодо ціноутворення; (8) наявний дохід населення; (9) споживання населенням; (10) наявність пільг для населення; (11) рівень безробіття; (12) використання ресурсо- та енергозбереження; (13) стан об'єктів інфраструктури ЖКГ. Цільовою вершиною є (1) ціни і тарифи на комунальні послуги.

Сформуємо матрицю суміжності за виразом:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	0	0	0	0	0	0	0	-1	-1	0	0	0	1
2	1	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	1	1
3	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	-1	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	-1
5	1	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	-1	0	0	0	0	0	-1	-1	-1	0	0	0	0
7	-1	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0
9	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	1	0	0	0	0	0	0	1	-1	0	1	0	-1
11	0	0	0	0	0	0	0	-1	-1	0	0	0	0
12	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
13	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0

Рис. 1. Матриця суміжності

Вектор початкових значень вершин V був умовно прийнятий рівним $v(v_{\text{вих}}) = (0, 0, \dots, 0, \dots)$, за одиницю часу було взято місяць. Початок відповідає номеру строки у матриці, а її кінець – номеру стовбця. Розглянемо фактори впливу за 2015 рік, використовуючи сценарний аналіз. Розрахунки здійснено в середовищі Impuls. В результаті проведеного сценарного аналізу наведемо загальні сценарії: Сценарій 1. Імпульс подається у вершину 2 (Державна політика щодо впровадження нових форм співробітництва щодо постачання послуг); Сценарій 2. Імпульс подається у вершину 3 (Монополізація ринку); Сценарій 3. Імпульс подається у вершину 4 (Стан та матеріально-технічне забезпечення постачальників комунальних послуг); Сценарій 4. Імпульс подається у вершину 5 (антимонопольна політика); Сценарій 5. Імпульс подається у вершину 6 (податкова політика); Сценарій 6. Імпульс подається у вершину 7 (Державна політика щодо ціноутворення); Сценарій 7. Імпульс подається у вершину 8 (Наявний дохід населення); Сценарій 8. Імпульс подається у вершину 9 (споживання населенням); Сценарій 9. Імпульс подається у вершину 10 (наявність пільг для населення); Сценарій 10. Імпульс подається у вершину 11 (рівень безробіття); Сценарій 11. Імпульс подається у вершину 12 (використання ресурсо- та енергозбереження); Сценарій 12. Імпульс подається у вершину 13 (стан об'єктів інфраструктури ЖКГ).

дохід населення); Сценарій 8. Імпульс подається у вершину 9 (Споживання населенням); Сценарій 9. Імпульс подається у вершину 10 (Наявність пільг для населення); Сценарій 10. Імпульс подається у вершину 11 (Рівень безробіття); Сценарій 11. Імпульс подається у вершину 12 (Використання ресурсів та енергозбереження); Сценарій 12. Імпульс подається у вершину 13 (Стан об'єктів інфраструктури ЖКГ). Виділимо найбільш актуальні сценарії розвитку факторів впливу на ціни і тарифи на комунальні послуги:

Сценарій 2. Імпульс подається у вершину 3 (Монополізація ринку),

$$V(\text{вих}) = (0, 0, +1, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0);$$

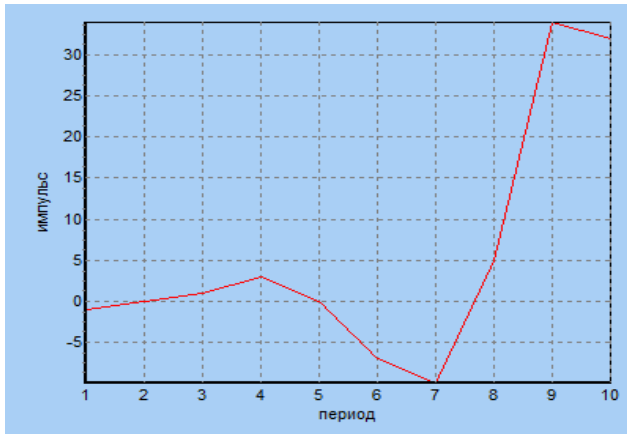

Рис. 2. Сценарій зміни динаміки ціни і тарифів в умовах монополізації ринку комунальних послуг

Рівень цін до 4 періоду несуттєво зростає, в період монополізації дещо знижується та вже у період формування жорсткого кола монополістів під їх впливом стрімко зростає.

Далі проведемо оцінку впливу стану та матеріально-технічного забезпечення постачальників комунальних послуг на ціни і тарифи на комунальні послуги.

Рівень цін несуттєво зростає до періоду 4, потім спостерігається поступове зниження до періоду 5 та різке пониження цін до періоду 7. Потім спостерігається таке саме різке підвищення цін і тарифів.

Незважаючи на незадовільний стан та матеріально-технічне забезпечення постачальників послуг, оскільки існують втрати теплової енергії,

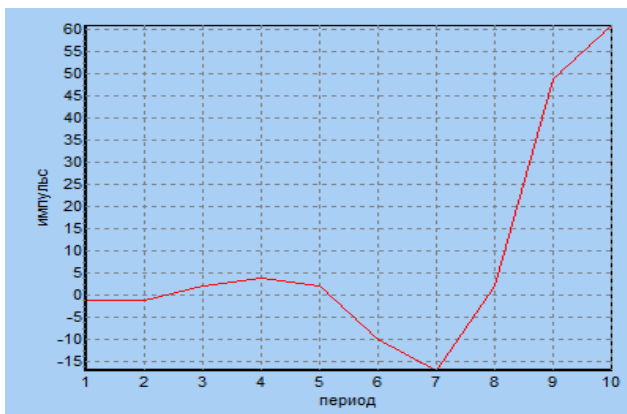

Рис. 3. Сценарій зміни динаміки ціни і тарифів на комунальні послуги в умовах врахування стану та матеріально-технічного забезпечення постачальників послуг ЖКГ

водопостачання, під час транспортування до споживача, а також надавання неякісного газу населенню, останнім часом спостерігається суттєве підвищення цін і тарифів на комунальні послуги. Також стан матеріально-технічного забезпечення постачальників комунальних послуг негативно впливає на споживання комунальних послуг.

Сценарій 3. Імпульс подається у вершину 4 (Стан та матеріально-технічне забезпечення постачальників комунальних послуг)

$$V(\text{вих}) = (0, 0, 0, +1, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0);$$

Наступним кроком в аналізі є вивчення впливу антимонопольної політики на ціни і тарифи на комунальні послуги.

Сценарій 5. Імпульс подається у вершину 6 (податкова політика)

$$V(\text{вих}) = (0, 0, 0, 0, 0, +1, 0, 0, 0, 0, 0, 0);$$

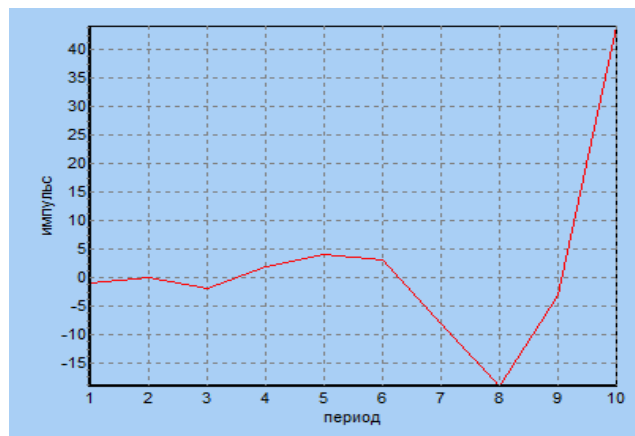

Рис. 4. Сценарій зміни динаміки ціни і тарифів на комунальні послуги в умовах впливу податкової політики

За даними рис. 4 спостерігається помірне підвищення цін до періоду 5, після чого починається стрімке падіння цін до періоду 8, а потім відбувається підвищення цін на комунальні послуги. Це пояснюється загальнодержавними зборами за виробництво та використання ресурсів.

Відомо, що впровадження податків призводить до підвищення цін. Також варто враховувати збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками [3].

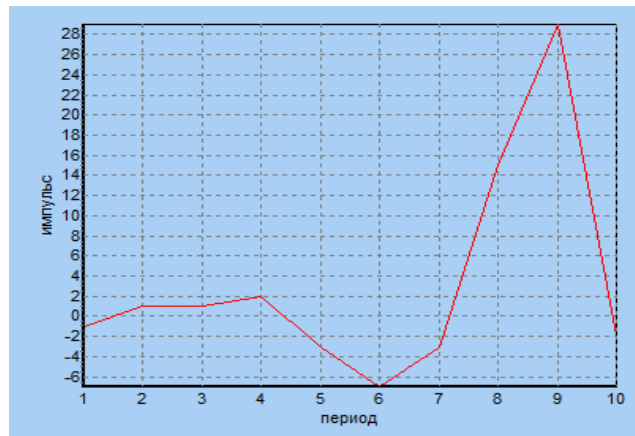

Рис. 5. Сценарій зміни динаміки ціни і тарифів на комунальні послуги в умовах впливу державної політики щодо ціноутворення

Така ж сама ситуація спостерігається і з цінами на газ. За даними ДФС України встановлюється збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності [4].

Сценарій 6. Імпульс подається у вершину 7 (Державна політика щодо ціноутворення) V (вих) = $(0,0,0,0,0,0,+1,0,0,0,0,0)$:

За твердженням Національної комісії, зростання цін з періоду 6 спричинено фактом встановлення економічно обґрунтованих цін і тарифів для населення. Проте, варто зауважити, що надання субсидій населенню є частиною державної програми. Тому (як результат) запровадження субсидій для певних категорій населення спричинило зниження цін порівняно зі встановленими цінами і тарифами на комунальні послуги. Втім, зниження цін у вересні 2015 р. пояснюється тимчасовою стабільною ціновою ситуацією. Наприклад, відомо, що у відкритому доступі існує інформація щодо приведення тарифів на електроенергію для населення до економічно обґрунтованого рівня. А це передбачає підвищення тарифів у три етапи, починаючи з березня 2016 р., потім – у вересні 2016 р. та у березні 2017 р. [10].

Як показано на рис. 8, ціни починають підвищуватися з періоду 5. Важливим є той факт, що наявний дохід населення поступово знижується. Це пояснюється підвищеним рівнем інфляції.

Сценарій 9. Імпульс подається у вершину 10

(Наявність пільг для населення)

V (вих) = $(0,0,0,0,0,0,0,0,0,+1,0,0,0)$:

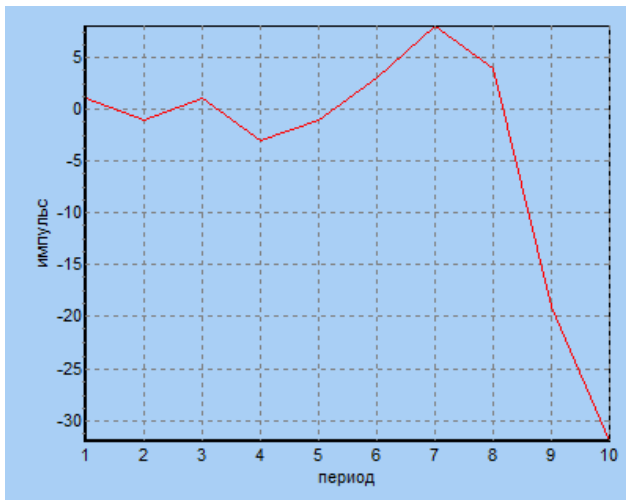

Рис. 6. Сценарій зміни динаміки цін і тарифів на комунальні послуги в умовах наявності пільг для населення

Зі зростанням цін і тарифів на комунальні послуги, підвищеним рівнем інфляції та рівнем безробіття суттєво скоротився наявний дохід населення. Домогосподарствам вкрай дорого вчасно та в повному обсязі сплачувати комунальні послуги, оскільки ціни та тарифи суттєво зросли, а зарплати та пенсії залишилися на тому самому рівні.

Проте, як показано на рис. 11, з періоду 7 ціни для населення стрімко знизилися за рахунок отримання субсидій на оплату комунальних послуг.

Сценарій 11. Імпульс подається у вершину 12 (Використання ресурсо- та енергозбереження)

V (вих) = $(0,0,0,0,0,0,0,0,0,+1,0,0)$:

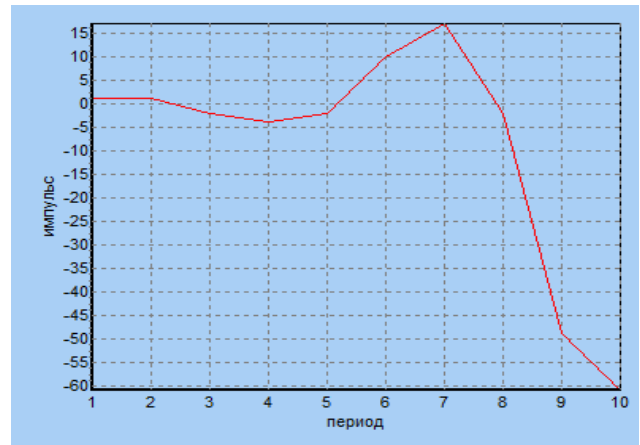

Рис. 7. Сценарій зміни динаміки цін і тарифів на комунальні послуги в умовах використання ресурсо- та енергозбереження

Сценарій 12. Імпульс подається у вершину 13 (Стан об'єктів інфраструктури ЖКГ)

V (вих) = $(0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,+1)$:

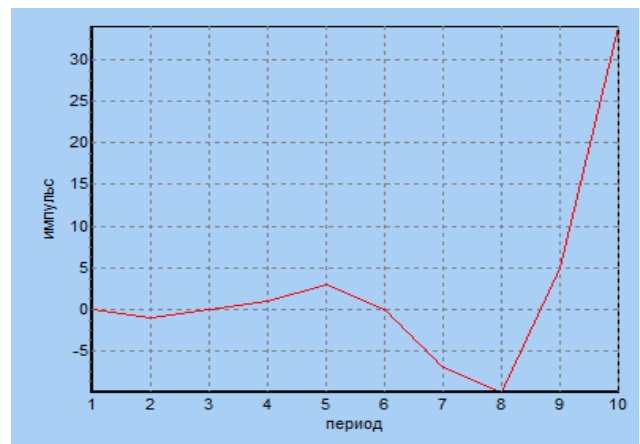

Рис. 8. Сценарій зміни динаміки цін і тарифів на комунальні послуги враховуючи стан об'єктів інфраструктури ЖКГ

Незадовільний стан об'єктів інфраструктури ЖКГ призводить до втрати тепла, енергії, а також спричиняє нераціональне споживання комунальних послуг. Причинами можуть бути втрати води в результаті водопостачання: несправність трубопроводу призводить до протікання труб. У результаті споживання води за показниками більше, ніж фактичне.

Висновки. Згідно проведеного аналізу основних факторів впливу на ціни і тарифи на соціально-орієнтовані послуги для населення – комунальні послуги, в результаті когнітивного моделювання, а також враховуючи сценарний аналіз, виділено та проаналізовано основні сценарії розвитку. До деяких сценаріїв розвитку необхідно надати додаткові пояснення, а саме:

– сценарій зміни динаміки цін і тарифів на комунальні послуги в умовах використання ресурсо- та енергозбереження. Незважаючи на позитивний ефекти використання вищезазначених технологій населення України не готово впроваджувати їх у своїх домогосподарствах. Це пояснюється поступовим та повільним переходом до їх використання. Причинами уповільненого темпу впровадження використання ресурсо- та енергоз-

береження можуть виступати менталітет; нерозуміння проблем національної економіки та збереження ресурсів; застаріле обладнання; потребує першочергових витрат на встановлення обладнання тощо;

– сценарій зміни динаміки цін і тарифів на комунальні послуги в умовах наявності пільг для населення (приводить до тимчасового зменшення цін за умови надання субсидії). Збільшення величини субсидування населення призводить до зростання бюджетних видатків; а джерелами поповнення державного кошторису традиційно для

України виступають податкові надходження. Перманентний бюджетний дефіцит не надає можливості здійснювати фінансування статей видатків за рахунок доходів попередніх періодів. Це призводить до «перекладання» фінансування зростаючих видатків на суб'єкти господарювання, що не створює позитивного бізнес-клімату.

Інші фактори, за якими не наведені жодні сценарії, прямого впливу не здійснюють на ціни і тарифи на комунальні послуги, а можуть виступати в комплексі та демонструють взаємозалежність, що пояснено при аналізі факторів впливу.

Список використаних джерел:

1. Димченко О.В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі : аналіз, проектування, управління: монографія/О.В. Димченко; Харк.нац.акад.міськ.госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2009. – 356 с. ISBN 978-966-695-151-2 С. 42-50
2. Закон України «Про житлово-комунальні послуги» № 1875-15 від 26.04.2014. – [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>
3. Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками. Державна фіскальна служба України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavni-zbori-/zbir-u-viglyadi-tsilovoi-nad/>
4. Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності Державна фіскальна служба України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavni-zbori-/zbir-u-viglyadi-tsilovoi-nad-vl/>
5. Лега Ю.Г. Вдосконалення управління житлово-комунальним Комплексом України в сучасних умовах розвитку національної економіки: монографія/ Ю.Г. Лега, Т.М. Качала, Н.Ф. Четчова – Черкаси: ЧДТУ, 2003. – 220 с.
6. Макарова Г. Моделювання у прогнозуванні економічного потенціалу підприємства / Г. Макарова / Вісник КНТЕУ. – 2013. – № 4. – С. 81- 91.
7. Офіційний сайт Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://saee.gov.ua/consumers/derzh-pidtrymka-energozabespechenya>
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунальних послуг України заборгованість населення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/01/stan-oplati-na-01.12.20154.pdf>
10. Офіційний веб-сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/?id=19490>
11. Про нафту і газ: Закон України від 12.07.2001 № 2665-III (у редакції 12.07.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2665-14>
12. Рябцун С.В. Розвиток системи сценарного планування у діяльності підприємств сфери послуг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами / Рябцун Світлана Володимирівна; Одеська національна академія зв'язку ім. О.С. Попова. – Одеса : [Б. В.], 2005. – 20 с.
13. Фінансовий портал Мінфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/tarif/gas/>

Трохимець А. И.

Классический частный университет

АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ЦЕНЫ И ТАРИФЫ НА СОЦИАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ УСЛУГИ В УКРАИНЕ (НА ОСНОВЕ СЦЕНАРНОГО АНАЛИЗА)

Резюме

В статье, используя результаты когнитивного моделирования, проведен сценарный анализ факторов влияния на цены и тарифы на социально-ориентированные услуги – а именно коммунальные услуги. Определены управляющие вершины, которые представлены в виде сценариев, а именно государственная политика по внедрению новых форм сотрудничества по предоставлению услуг (создание ОСМД, назначение управляющего); монополизация рынка; состояние и материально-техническое обеспечение поставщиков услуг ЖКХ; антимонопольная политика; налоговая политика; государственная политика ценообразования; располагаемый доход населения; потребление населением; наличие льгот для населения; уровень безработицы; использование ресурсо- и энергосбережения; состояние объектов инфраструктуры ЖКХ. Целевая вершина представлена ценами и тарифами на коммунальные услуги. Определены наиболее оптимальные сценарии развития факторов влияния на цены и тарифы на коммунальные услуги.

Ключевые слова: социально-ориентированные услуги, коммунальные услуги, когнитивная модель, сценарный анализ, цены и тарифы, доход население, инфляция.

Trohimets O. I.

Classic Private University

**ANALYSIS OF KEY FACTORS INFLUENCING THE PRICES AND TARIFFS
FOR SOCIALLY-ORIENTED SERVICES IN UKRAINE (BASED ON SCENARIO ANALYSIS)**

Summary

On the basis of cognitive modeling scenario analysis of factors of influence on the price and tariffs on socially-oriented services – utilities – was conducted. The following scenarios were presented: public policy for implementing new forms of cooperation on the supply of services (creating condominiums, manager); monopolization of the market; state and technical maintenance of utilities services providers; competition policy; tax policy; government policies on pricing; disposable income of the population; consumption of the services; availability of benefits for the population; unemployment; the use of resources and energy conservation; utilities infrastructure state. The main component was represented as prices and tariffs for utilities. The most optimal scenarios of factors of influence the price and tariffs on utilities were defined.

Keywords: social-oriented services, komunalni services, cognitive models, scenario analyzes, prices and rates, per capita income, inflation.